

УДК 746.3(477)

УКРАЇНСЬКІ ХУДОЖНІ ПРОМИСЛИ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Анастасія Віталіївна Варивончик

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
Київського університету ім. Б. Грінченка

***Анотація.** Стаття присвячена огляду наукової літератури з питань розвитку в Україні художніх промислів. Розглядаються статті, альбоми, книги які зазначають сутність слова промисел, йдеться про зміст, особливості образної структури та походження, наскільки споріднені між собою явища, що означаються словами промисел і промисловість.*

Ключові слова: промисловість, промисли, художні промисли, домашнє виробництво.

УКРАИНСКИЕ ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ПРОМЫСЛЫ КАК ПРЕДМЕТ НАУЧНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ.

Варивончик А. В.

Статья посвящена обзору научной литературы по вопросам развития в Украине художественных промыслов. Рассматриваются статьи, альбомы, книги которые отмечают сущность слова промысел, речь идет о содержании, особенностях образной структуры и происхождения, насколько родственны между собой явления, обозначаемых словами промысел и промышленность.

Ключевые слова: промышленность, промыслы, художественные промыслы, домашнее производство.

UKRAINIAN ARTISTIC CRAFTS AS A SUBJECT OF SCIENTIFIC RESEARCH.

Varyvonchik A.

The article is devoted to the review of the scientific literature on the development of artistic crafts. Covers articles, albums, books that celebrate the essence of the word craft, it is about the content, features shaped structure and origin, how kindred phenomena denoted by the words craft and industry.

Keywords: industry, crafts, hudolin crafts, home production.

Про традиційне народне мистецтво загалом та його різні галузі, види і різновиди зокрема існує значний корпус наукових досліджень. Так, про мистецтво вишивання писали Л. Кравчук (1969.), М. Новицка (1972.), Т. Кара-

Васильєва (1993, 2000.). Вишивання в усіх його різновидах – як поширений вид народної творчості – ретельно проаналізувала Р. Захарчук-Чугай (1988) та ін., Є. Причепій (2009.) та ін. Подібно виглядає справа і щодо такого різновиду народного мистецтва, як домашнє ткацтво. Його досліджували С. Колос (1928.), Н. Лебедева (1956.), С. Сидорович (1979), А. Карась (2013.). Багатовікові історичні та технологічні традиції українського килимарства вивчали: Д. Щербаківський (1927.), С. Таранущенко (1968.), А. Жук (1973), Я. Запаско (1973.), Т. Кара-Васильєва (1997.), О. Данченко (1982.) та ін. Деревообробку на Україні досліджували: М. Селівачов (1985), Є. Антонович, Р.Захарчук-Чугай, М. Станкевич (1992), Е. Шевченко (1997), М. Селівачов (2002). Гончарство і кераміку досліджували: А. Арциховський (1947), А. Августиник (1957); П. Будников (1962); У. Кинджери (1967); Н. Воронов (1973), О. Голубец (1984, 1991), В. Петрашенко (1992), О. Пошивайло (1993.), В. Качкан (1994), Ю. Лацук (1998), І. Пошивайло (2000), В. Міщанин (2006). Мистецтво декоративного розпису досліджували: Велігоцька Н. (1938), Б. Бутнік-Сіверський (1977), Я. Яценко, В. Соловьев (1982), В. Свенціцька, В. Откович (1991), Т. Голяк (1999), Л. Білякова (2000), Т. Кара-Васильєва, З. Чегусова (2005), Про мистецтво Фарфору-фаянсу писали: Б. Бутнік-Сіверський (1972), Кара-Васильєва Т. (1984), Школьна О. (2011). Видання та публікації про гутне скло здійснили: Ф. Петрякова (1975), Й. Яцишин, Т. Жеплин-

ський, С. Дяківський (2004). Також були дослідженні та захищені кандидатські дисертації: Г. Івашків (2004), В. Дутка (2007), О. Дяків (2007), О. Луковська (2007), В. Андріяшко (2009), А. Радченко (2009), Л. Семчук (2009).

У цих та інших публікаціях даної тематики йдеться про зміст, особливості образної структури, про майстерність умільців, про традиції, зокрема й сімейні та родові тощо. Але мало хто з-поміж авторів, навіть тих, у назвах праць котрих міститься термін «промисел», – звертає увагу саме на виробничий, промисловий аспект народної творчості, хоча згадані, як і інші, не названі тут, традиційні народні мистецтва здавна називаються художніми промислами.

У зазначеному легко переконатися, переглянувши відповідні публікації. А їх не так уже й багато. Виявлено всього 15 праць. У тому числі одна стаття, одна монографія, два альбоми, решта підручники та навчальні посібники.

Подивимось, що мовиться власне про промисли у цих виданнях.

У Чернівцях в 1912 році був виданий альбом «Взори вишивок домашнього промислу на Буковині» Його автор інженер Еріх Кольбенгаер зібрав старовинні копії рукописів та інші матеріали, опрацьовані та проілюстровані ще на початку минулого століття – з 1902 по 1912 роки. У публікації представлено детальний аналіз гуцульського жіночого і чоловічого вбрання: сорочок, кептарів, кожухів. Особлива увага приділяена крою і прикрасам сорочок. Описується зокрема сорочка,

«яку вбирають тільки в неділю, на церковні свята, до танцю, з нагоди родинних та інших святкових заходів». Також аналізується баревна гама (друк кольоровий!) гуцульських вишивок: чорні, білі, помаранчеві, сині, зелені. Буденні сорочки вишивали здебільшого одним, двома, трьома кольорами. Однobarвні: чорні, червоні, сині; дво і трибарвні – чорні, червоні або чорні, червоні і жовті. У альбомі подається матеріал про техніки вишивання, що їх здавна використовували місцеві майстри. Пропонуються *«таблиці із зразками домашнього буковинського промислу вишивки»*. Слова *«домашній промисел»*, вжито і в назві твору, а в тексті принагідно подається роз'яснення: *«ці вироби не є властиво домашнім промислом в тіснішій смислі, а переважно домашньою пильністю і є добутками»*. При цьому автор посилається на думку «авторитетів на сім полі, як др. Альойз Ригель у Відні та Грош у Християнії», котрі «у своїх визначних виводах признали характеристичними... саме для Буковини» Йдеться, згодом, про те, що згадані вироби селяни виготовляли тільки для власної потреби, «вживаючи на те виключно вільний час, який остає по польовій або іншій конечній домашній роботі, по закутанню худоби і т.д., особливо у зимовий час, коли вся робота на полі спочиває» [7, С. 99.]. З цього пасажу важко зрозуміти, як розрізняє автор «домашній промисел» і «домашню пильність та добутки». Можна хібащо лише здогадуватись: відмінність полягає у меті творчої праці – вироби призначаються

для власного споживання чи на продаж.

У 2005 році під грифом Львівського Інституту народознавства НАН України був виданий альбом «Скарби Музею етнографії та художнього промислу» (автори Павлюк Степан Петрович, доктор історичних наук, академік НАН України директор цього інституту та Чмелик Роман Петрович, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з музейної роботи). В альбомі вміщено понад 400 чорно-білих і кольорових зображень шедеврів українського декоративного мистецтва та художнього промислу. У текстовій частині згадується давня місцева етнографічна виставка Покуття кінця XIX ст. («якою опікувалися польські барони і графи»), при цьому зазначається що паралельно, в Коломиї, *«експонувалася й інша, Господарсько-промислова виставка, або Виставка господарського промислу (яку організували українські священики). На цій виставці були представлені твори місцевих майстрів, зокрема й мальовничий гуцульський одяг, оздоблений вишивкою* [10, с. 228]. Оце й усе, що сказано про промисли.

В «Каталозі вишитих виробів», виданому 1958 р. у Києві, під «егідію Укрпрозради та Укрхудожпромспілки (упорядник-редактор Л. Чередніченко) метою якого було ознайомлення широких кіл читачів з творчими традиціями і стильовими особливостями української народної вишивки, художньо виразної орнаментом і композицією, також ідеться про промисел. Ось у

якому контексті: «Після революції 1917 року піклування уряду створило умови для всемірного і широкого розвитку української народної вишивки. Майстри були об'єднані в *промислово-кооперативні* артілі, які широкою сіткою розкинулись по Україні; вони забезпечувались сировиною в централізованому порядку [8, с.85]. Можливо, тогочасним читачам було само собою зрозуміло, що являли собою «промислово-кооперативні артілі», але сьогоднішньому читачеві ця фраза практично не надає ніякої конкретної інформації.

В книзі науковця Томари Ніколаєвой «Український народний одяг середня надніпрянина» (Наукова думка, Київ 1987) метою книжки було шляхом відтворення давніх зразки одягу, оздобленого вишивкою, прислужитись благородній справі збереження традицій мистецької творчості українського народу. Цінним додатком у цій публікації *словник народних назв частин одягу та деяких предметів з побуту*. «Народний одяг» під тиском індустріального виробництва, на думку авторки, поступово зникає, а з ним і терміни. З приводу цього вона зазначає «В одязі виражався не лише поділ суспільства на класи, але і внутрішнє розшарування кожного класу на соціальні групи. Розшарування особливо посилювалося у кінці XIX– на початку XX століття. Швидкий розвиток, зростання *кустарних промислів*, сприяли збільшенню населення міст, передмість і *промислових центрів*. У середовищі самого селянства також проходив про-

цес, що означав корінну ломку підвалин патріархального селянства. Виділяється клас підприємців, сільського пролетаріату і середняків. У одязі селянства відбиваються зміни, викликані посиленням впливу міської культури, поява на селі *промислових товарів*» [9, 246с.]. Що собою являли *кустарні промисли*? Який посутній зв'язок між однокореновими словами, (*промисли, промислові центри, промислові товари*) термінами, поняттями?

Подібна «картина» спостерігається і в книзі А. Жука «Український радянський килим» (Наукова думка Київ, 1973). Автор у книзі простежує становлення і розвиток українського килимарства, аналізує художньо-стильові особливості килимів масового виробництва. Численні ілюстрації дають уявлення про орнаментальні й сюжетні композиції та кольорове багатство українських килимів. Автор пише: «Піклування Радянського уряду про розвиток *художніх кустарних промислів* відображеня в рішеннях VIII з'їзду РКП (б), що відбувся в березні 1919 року, та у спеціально виданому в квітні того ж року декреті ВЦВК «Про заходи сприяння кустарним промислам» [6, с. 9]. В документі, як переповідає А. Жук, – вказувалось на необхідність «широкого використання дрібної і кустарної промисловості шляхом надання кустарям державних замовлень, включення кустарної і дрібної промисловості в загальний план постачання сировиною і паливом, а також шляхом фінансової підтримки при умові об'єднання окремих кустарів, кустар-

них артілей, виробничих кооперативів і дрібних підприємств в більш виробничі й промислові одиниці. Всі підприємства дрібної і кустарної промисловості оголошувались недоторканими, вони не підлягали націоналізації або конфіскації без спеціальної на те постанови Вищої Ради Народного Господарства. Кустарям дозволялось вільно торгувати своїми виробами». З цього тексту неясно, в чому полягає сутність цих об'єднань, які називались промислами, що взагалі являє собою те явище, яке означається словом промисел.

Складається враження, що автор не вдавався до роз'яснень через те що це вважалось загальновідомим?

«Уряд Української РСР приймає ряд рішень, спрямованих на відновлення *народних художніх промислів*. Для керівництва всіма кустарними промислами республіки було утворено «Укркустпром» і губкустпроми, які обов'язані були подавати конкретну практичну допомогу кустарям» [6, с.10].

«Неабияку роль відіграли також проведені з кінця 1936 року організаційні заходи, в результаті яких художні промисли були виділені в окрему організацію – «Укрхудожпромспілку», що утворилась на базі ліквідованих обласних художпромспілок Київщини, Чернігівщини і Харківщини (до складу Харківської області в той час входила і Полтавщина). Цим самим і спрощувалась багатоступінчата система художніх промислів: замість чотирох ланок – артіль, промспілка, облпромрада

і Укрпромрада – залишилися тільки артіль і новоутворена «Укрхудожпромспілка» [6, с.10]. Те ж саме: цим цитатам має передувати міркування про основний зміст книги, тобто про контекст, у якому вживаються терміни, які цікавлять нас Все зазначається добре, але з точки зору промислів в чому їх смисл? Чому вони так називаються? Звідки походить ця назва? Що собою являли промисли, та художні зокрема? Які існували не-художні промисли?

У статті Н. Прилипченко «Народні художні промисли Харківської губернії в другій половині XIX – на початку XX ст.: історіографія проблеми», Проаналізовано стан та ступінь дослідження історії розвитку народних художніх промислів у Харківській губернії в другій половині XIX – на початку XX ст. Вирішується завдання критичного переосмислення накопичених в українській та російській історіографії фактичних матеріалів, висновків та узагальнень. Підкреслюється, що «на Харківщині *народні художні промисли* традиційно посідали особливе місце серед інших ділянок української культури, були важливою складовою народного життя й потужною продуктивною силою соціально-економічного розвитку України» [11, с. 90-100].

У навчальному посібнику «Декоративно-прикладне мистецтво» (Світ Львів, 1992). Автори Є. Антонович, Р. Захарчук-Чугай, М. Станкевич зазначається, що в Україні це мистецтво розвивалось у двох основних формах: «домашнє художнє ремесло» та «організовані художні промисли».

«Ці дві форми йшли паралельно, тісно переплітаючись між собою і взаємозбагачуючись, кожна історична епоха вносила свої зміни» [1, с. 272]. Звідси можна зробити висновок, що промисли відрізняються від ремесла тим, що перші – домашні і суто «самодіялі», а другі – «організовані» та «позахатні». Але що таке *промисли* і що таке *ремесло*? Яка різниця між цими «явищами» та поняттями, які їх означають.

Якщо наш здогад про те, що ці речі вважалися загальновідомими і «самоочевидними», вірний, то з цим можна погодитись тільки частково. Напевне, авторам усіх розглянутих тут публікацій та більшості інших і справді практично-побутово було добре відомо, що являє собою *ремесло* та *промисли*, оскільки мали з ними безпосередні стосунки. Але нас цікавить не практично-побутовий, а науковий аспект: що являють собою ці види діяльності як явища соціальної культури? Що, зрештою, означають самі по собі слова, якими означаються ці явища? Як і наскільки споріднені між собою явища, які означаються словами *промисел* і *промисловість*?

Максиміліан Фесмер слово *промисловість* (рос. *промышленность*) виводить (з посиланням при цьому на Карамзіна) від слів *промышлять*, *промыслить*, *промысел*. Далі, ніскільки не пояснюючи походження *цих слів*, відсилає до статті про «*мысль*», певно, вбачаючи саме в ньому генетичне «родство» з *промислом* та *промисловістю*. Фесмер рекомендує також познанийомитися з *понятійними відповідника-*

ми терміна «промисловість» у латині (*industria*) та греччині (*βυσσοδομεύων*, у Гомера) [16]. Насправді, ці грецькі та латинські *смилові* відповідники поняття «промисловість», як і російське слово «*мысль*», не мають, як доводить С.Д.Безклубенко¹, жодного відношення до етимології українських слів *промисел* та *промисловість* (від яких пішло й російськи *промысел* та *промышленность*). Про українське походження. цих слів недвозначно свідчить слово *мисливство*, яке, на відміну від невиразного російського *охота*, є вельми показовим.

Заглянемо разом з професором Безклубенком до джерельних глибин української словесності, вчитайтесь у текст «Слова о полку Ігоревім».

Загальноновизнано: все підвладне *часу*. Його невинний і зовні невидимий план одні явища геть змиває, не залишивши сліду, інші «замулює» своїми «нашаруваннями», змінюючи їх до невпізнання. Це стосується як життєвих явищ, історичних подій, так і мистецьких творів, не становить винятку і *мова*, у якій відбувалися й відбуваються не тільки *мовленнєві*, але й структурні та змістовні перетворення, часові «зсуви».

«В результаті, з огляду на трансформований вербальний “шар” творів (йдеться про давньоруські рукописи, зокрема «Слова о полку Ігоревім» – А.В.) їхне *першопходження* стало майже невпізнаним, зазначає Безклубенко, і продовжує: «В аналогічних

¹ Безклубенко С.Д. Українська культура: погляд крізь віки, -Ужгород, «Карпати», с.56.

випадках з творами, наприклад, живопису, не кажучи вже про архітектуру, справа виглядає, якщо й не набагато, та все ж простіше. Щоправда, із монументальними спорудами трапляється так, що добудови, перебудови і тому подібні “реставрації” та “реконструкції” не залишають і камінця від первісного будинку. Та все ж там важче безжалісній річці часу змити дощенту свідчення першопоходження. Подібно і в живопису, зокрема церковному. Ікони “старіють”, з часом фарби тьмяніють, тому їх “освіжують”. Іноді тріскається шар фарби і осипається – його “поновлюють”, тобто кладуть новий і т.д. Зрештою, *первісний образ* змінюється до *невпізнання*. Але майстерною рукою дбайливого реставратора часом вдається “пробитися” через всі нашарування часу до первісного твору, і, буває, він засяє дивовижною первозданною красою, як це трапилось з іконами «Донської Богоматері» та славетними творами Андрія Рубльова (“Спас”, “Архангел Михайло”, “Апостол Павло” «Трійця»).^2

Не вдаючись у глибокий аналіз усього тексту цієї пам’ятки українського поетичного мистецтва («Слово о полку Игореве, Игоря сына Святослава, внука Ольгова» [3], розглянемо місце, яке нас цікавить у даному випадку. Воно – на самому початку «заспіву». Ось «оригінальний» текст:

«Не лепо ли ны бяшет, братие, начяти старыми словесы трудных повестий о полку Игореве, Игоря Святос-

лавлича! Начати же ся той песни по былинамъ сего времени, а не по замышлению Бояню! Боян бо веций, аще кому хотяше песнь творити, то растекашется мыслю по древу, серым волком по земли, шизым орлом под облакы» [5, с 540].

Тепер подивимось «осучаснення» цього тексту. Нагадаємо: чому нас цікавить саме виділені жирним рядки: образ якоїсь «мисі», що «растекалася» по дереву.

Ось російський «переклад» Л.Дмитрієва «Слово о полку Игореве» [5, с 540].

О Бояне, соловию старого времени!
Абы ты сия полкы ущекотал, *скача, славию, по мыслену древу*, летая умом под облакы, свивая славы оба полы сего времени, рища в тропу [5, 540 с.].

О Боян, соловей старого времени!
Вот когда бы ты, соловей, эти полки щекотом своим воспел, *мыслию скача по древу*, умом летая под облаками, свивая славу давнего и нынешнего времени, волком рыща по тропе Трояновой через поля на горы! [5, 540 с.].

Ось віршовані переклади чи переспіви: Н.І. Рилєнкова:

У Бояна Вещего, бувало,
Если петь он начинал о ком,
Мысль, как серый волк в степи, бежала,

Поднималась к облакам орлом [13, с. 171-172].

Як бачимо, Рилєнков, вочевидь не розуміючи, що означає «Мислю растекається по древу», у дивний спосіб обходить цей вираз: ототожнює «мысль» з «мыслью», тобто думкою.

2 Безклубенко С.Д. Українська культура: погляд крізь віки, -Ужгород, «Карпати», с.56.

А ось Переклад М. Рильського:
«Чи не гоже було б нам, браття,
Розпочати давніми словами
Скорбну повість про Ігорів похід,
Ігоря Святославовича?

А зачати нам отую пісню
По сьогоднішніх бувальщинах,
Не по намислу Бояновім,
Боян-бо наш віщий,

Як хотів кому пісню творити,
Розтікався мислю по дереву,

Сірим вовком по землі,
Сизим орлом попід хмарами...» [12,
с. 230].

«Переклад» М.Т. Рильського видається особливо курйозним. Якщо Рилєнков та інші російськомовні перекладачі не знали, що таке «мись», і не могли второпати, чому вона «розтікається по дереву» це ще можна збагнути, але Рильський? Знавець української мови і загалом україністики?!. Гарзд, хай академік Рильський не знав, що то за звір такий – «мись», але як міг поет Рильський не відчути штучності своєї паралелі, підставляючи в поетичний ряд порівнянь з «сірим вовком» та «сизим орлом» не якусь -відому чи невідому -тварину, а щось безтілесне – *мисль*, тобто думку?!

Тимчасом деякі його навіть російські колеги щось таки там «добачили»:

Ось переспів К.Д. Бельмонта:

«Нам начать не благо ль, братья,
песню старыми словами,

Песнь, как полк повел он, славный
Игорь Святославович?

По былинам лет тех бывших, не по
замыслу Бояна,

Эту песнь зачнем мы, братья. Он,

Баян, певец тот вещей,

Коль кому восхочет песни, **белкой
он течет по дереву,**

По земле он белым волком и орлом
под облака сизым...» [2. С.166-176].

«Текти» білкою – це не надто поетичний вираз, Тут значно ближче до істини. І. Шклярєвський:

Не время ли нам, братия, словом
старинным начать

Скорбную повесть о походе Игоря,
Игоря Святославовича.

«И начаться сей песне по былинам,
а не замышленьям Бояна.

Ібо вещей Боян если песнь кому
пропеть собирался то **растекался бел-
кой по дереву**, по земле – серым волком,
сизым орлом – под облаками...» [15,
с.397].

Цей капосний вираз «растекался мисью по дереву» стає зрозумілим, коли пам'ятати, що автор був нашим земляком. Слово «растекался» (*розтікався*) утворене не від лексеми *текти* (як вода), а від дієслово *тікати* і означає – *розбігатися*, та стосується норову прудкого невеличкого звірка, який подібно до інших дрібних гризунів, означувався у ті часи словом *мись*. Одна з цих тваринок і надалі залишилась *миссю* (мишшю, мишею), інша натомість набула у різних місцевостях назви *вєвірки* або *білки*.

З історії добре відомо, що нашими предками у лісостеповому регіоні України, дуже високо цінувалося хутро *білки* (*мисі*) як товар і навіть слугувало нарівні з хутром соболя, куниці, та бобра мірилом мінової вартості у торгівлі: своєрідними «грошима». По-

дібно до того, як у *степових* краях товаром та мірилом товарообміну (своєрідними «грошима») були коні та вівці. Свідчення цього збереглися у наших теперішніх назвах грошей – *гривня* (від *грива*) та міри ваги – *гиря*. Останнє слово збереглося також у сучасній мові персів і вживається для означення саме *вівці*. А що це слово – нашого походження, а не запозичене у іранців, свідчить назва довгої палиці – *клюки*, яка була й залишається подосі важливим знаряддям у вівчарів, – *гирлига*. Та й у ... шапці! «шапка-бирка, зверху дирка». Шапка «бирка» – себто каракулева, з овечої (баранячої) шкіри.

Коней та овець, як і волів, корів та кіз, наші далекі предки після певного періоду полювання на них одомашнили й почали розводити. З дикими звірятами зробити це не щастило аж до початку ХХ століття, коли почали розводити куниць, лисиць та песців. Отож полювання на «мись» (*лови мисі* → *мисловство* → *мисливство*), – нарівні з *бортництвом* (збирання «дикого» меду, а згодом і розведення з цією метою бджіл), – становило важливу частину занять давньоукраїнського населення лісостепу та полісся, особливо в осінньо-зимовий період, коли закінчувалися польові роботи, пов'язані з рільництвом. Від потреби пам'ятати, турбуватись, ходити *по мись* «викристалізувалось» і відповідне слово та поняття: *промисел* (а вже від нього- *промисловство* → *промисловість*).

Звідси й пішло: *лови мисі* → *мисьлови* → *мисловство* → *мисливство*. Чергування «О» у другому складі з «Е» та

«І») характерне для українщини. Порівняйте: *молоти* → *меливо*, *коло* → *коливо*, *пороги* → *поріжки*, *дороги* → *доріжки*. Отож турбота про забезпечення засобів до проживання у цій сфері вилилась у коротку формулу про *мисльовство* → *промисел*. Прийменник «про» не тільки у цьому випадку засвідчує турботу про щось важливе. Порівняйте з формулою «про запас», тобто піклуватися задля поповнення, забезпечення і т.д. Надалі ця формула *промисел*, втратила первісний зв'язок з назвою конкретної тварини і перетворилась на загальне означення *добування* (здобич) засобів до життя (власне *мисливство*, *бортництво*, *збирання ягід та грибів*, *риболовство тощо*), а згодом і їх виготовлення (такі промисли, як ткацтво, гончарство, чимбарство, килимарство, гутництво, ковальство, бондарство, кожухарство, виготовлення возів, бричок та карет, різного сільськогосподарського реманенту та переробки продуктів рільництва (олія, крупа, мука), що дали початок розвитку цілого ряду галузей *промисловості* (текстильної, деревообробної, скловиробів, мукомельної і т.д.). Спочатку йшла справа про виготовлення засобів задоволення найперших, матеріальних, потреб людей (у житлі, харчах, одягу та взутті), а згодом – і потреб естетичних. Так прояд з вищезгаданими з'явилися різні види виробництва предметів, призначених для задоволення уже потреб естетичних, що набули назву *художніх промислів*, а згодом різних видів «худож-

ної» промисловості: мистецьких виробів з фарфору та фаянсу, декоративних тканин, триотажу і т.п.

Тут, здається, не зайвим буде згадати, що у своєму історичному розвитку художні промисли «проходять» усі стадії історично визначених форм суспільної організації праці: індивідуальне виробництво, кооперація (артілі), мануфактура і нарешті – фабрика.

Чи дійде справа у цій галузі аж до *індустрії*, – покаже час, а поки що нас цікавить конкретний історичний процес еволюції художніх промислів в Україні: від початків – до об'єднання в «Укрхудожпром». Розглянемо його на матеріалі найпоширенішого та, напевне, найдревнішого народного промислового мистецтва – вишивання. Але це завдання наступної статті.

Література:

1. Антонович Є. Декоративно-прикладне мистецтво / Антонович Є., Захарчук-Чугай Р., Станкевич М. – Львів: Світ, 1992. – 272 с.
2. Бальмонт К. Слово о полку Игореве // Слово о полку Игореве. / Константин Бальмонт / Советский писатель. – Л.: 1967. – 166–176 с.;
3. Библиотека русской религиозно-философской и художественной литературы [Электронный ресурс] // Назва з титул. екрану. – Режим доступу: <http://www.vehi.net/index.html>
4. Гарасимович І. Ярмарки і торги на Покутті. – 1888. – № 32.,
5. Дмитриев Л., Лихачев Д. Слово о полку Игореве // Лев Дмитриев, Дмитрий Лихачев / Советский писатель. – Л.: 1967. – 540 с. 6, 540 с.].
6. Жук А. Українські радянський килими / А. Жук. – К.: Жовтень, 1973. – 166 с.
7. Кольбенгаер Е. Взори вишивок домашнього промислу на Буковині 1902–1912 / Еріх Кольбенгаер. – Чернівці: Колір-Друк. Ч. 1. – С. 99.
8. Каталог вишитих виробів / Укрпромрада, Укрхудожпромсоюз – К., 1958. – 85 с.
9. Ніколаєва Т. А. Український народний одяг середня надніпрянщина. 1987. Наукова думка – К. 246 с. 10.
10. Павлюк С., Чмелик Р. Скарби музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства. – НАНУ. Ін-т народознавства. – Л, 2005. – 228 с.: іл.
11. Прилепченко Н. Народні художні промисли харківської губернії в другій половині XIX- на початку XX ст.: Історіографія проблеми культури України. Х. 2013. С. 90-100.
12. Рильський М. Слово про Ігорів похід. // Максим Рильський. / «Слово о плъку Игоревѣ» за виданням 1800., – К., Держлітвидавництва України 1939, 213 – 230 с.
13. Рыленков Н. «Слово о полку Игореве» // Волшебное зерно русской литературы. / Рыленков Николай, – М., 1962, № 10, 171–172 с.
14. Святненко В.Ю. Принципи та цілі формування цінової політики підприємства / В.Ю. Святненко // Вісник Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. Серія Економіка. – 2011. – Вип. 121–122. – С. 81-84.
15. Шкляровский И. “Мне все понятней облака: стихи, поэмы, “Слово о полку Игореве”, заметки о поэзии и природе” // Игор Шкляровский / Мичиганский университет.: Советский писатель, 1990, 397с.
16. Фесмер М. Этимологический словарь русского языка // Фесмер Максимилиан / IV Томи: – М.: Прогресс. 1973.